

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ТА ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАРКА ВОВЧКА В ЖІНОЧОМУ РУСІ II ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Маркові Вовчку (псевдонім Марії Олександрівни Вілінської, у першому шлюбі – Маркович, у другому – Лобач-Жученко), талановитій письменниці, належить особливе місце серед видатних жінок свого часу. У 60-ті роки XIX століття вона була символом емансипованості, еталоном для інших жінок. Шлях М.О. Вілінської до емансипації багато в чому визначався не тільки впливом демократичних віянь часу чи впливом конкретних чоловіків, а і її особистісними якостями, серед яких домінували – незалежність і самостійність (у судженнях, вчинках, діях).

Образи емансипованих жінок займають провідне місце в соціально-психологічних повістях і романах Марка Вовчка «Тепле гніздечко» (Отечественные записки, 1873, № 6-7), «Жива душа» (Отечественные записки, 1868, № 1-3, 5), «У глушині» (Отечественные записки, 1875, № 7-10, 12). У центрі уваги письменниці – жіноча доля, питання жіночого самовизначення, самооцінки, ставлення до праці і суспільної діяльності. Емансипованим героїням Марко Вовчок притаманний набір якостей «нової жінки» – сміливість, працелюбність, цілеспрямованість, наполегливість, самовпевненість, здатність захищати свої думки.

Лише з 60-х років XX століття (майже через століття після виходу друком) романи Марко Вовчок почали глибоко й усебічно вивчатися (монографії Н.Є. Крутикової [2], М.П. Тараненка [4] та ін.). Дослідження романів «Жива душа», «У глушині» з точки зору феміністської проблематики почалося наприкінці XX століття [1; 3]. У цьому плані особливо цікавою є незакінчена стаття Соломії Павличко «Марко Вовчок (1833-1907)», де зазначається: «Безперечно, найцікавіший бік творчості Марка Вовчка – феміністичний. Жінка, як ідеал. Жіноча доля і жіноча нескореність у кріпацтві. Образ «нової» жінки. Цей бік її творчості ніколи не був акцентований, ніколи не вивчався. Традиції українського і російського фемінізму. Об'єктивна біографія як і об'єктивний, неідеологізований аналіз творчості – справа майбутнього» [3, 89].

Сучасна дослідниця В. Агєєва у статті «Чоловічий псевдонім і жіноча незалежність» [1] розглядає відображення ідей жіночої емансипації в біографії Марії Маркович. Вона справедливо робить висновок про те, що модель поведінки, обрана Марією Олександрівною, талановитою і популярною письменницею, – це модель самостійної, самодостатньої, емансипованої жінки. На наш погляд, Марко Вовчок, як і більшість інших

видатних жінок тієї доби – С. Ковалевська, Н. Суслова, Н. Хвощинська, А. Енгельгардт, М. Вернадська та інші, – пов'язувала жіночу емансипацію не стільки з вільною поведінкою, скільки з участю жінок у громадському, науковому і трудовому житті.

Марко Вовчок була людиною високої культури та широкої ерудиції, мала витончений літературний смак. Проте не лише цим вражала Марія Олександрівна своїх сучасників. Вона була приваблива і жіноча, розумна й талановита, самостійна та рішуча, без жодної нотки фальші й лицемірства. До того ж їй були притаманні якості ділової людини: письменниця сама брала участь у переговорах з видавцями, редакторами журналів щодо публікацій своїх художніх творів і перекладів, а в 1871 році навіть виступила в ролі керівника журналу. Усе це дозволяє назвати Марко Вовчок однією з «нових жінок», які вбачали сенс свого призначення в соціумі не тільки в сімейному житті, але й у громадському служінні.

Літературна й громадська діяльність Марка Вовчка, її постійне прагнення до знань, підкріплюване незвичайною працелюбністю, спілкування з видатними людьми доби (серед них були такі представники духовно-інтелектуальної еліти, як Т.Г. Шевченко, І.С. Тургенєв, М.О. Добролюбов, М.О. Некрасов, Д.І. Писарев, О.І. Герцен, П.Л. Лавров, М.Є. Салтиков-Шчедрін, П.-Ж. Етцель, Є. Тур та ін.) розширили вузькі межі, в яких вимушена була перебувати більшість жінок. На той час тільки талановиті, виняткові жінки мали право на моральну та матеріальну незалежність.

Марко Вовчок була не тільки автором белетристичних творів, але й літературним критиком, публіцистом, перекладачем. Вона досконало володіла не тільки слов'янськими мовами (українською, російською, польською), але й багатьма західноєвропейськими (французькою, англійською, німецькою, італійською). Добре знання іноземних мов, мовна практика під час подорожей у Західну Європу визначили широкий діапазон її перекладацької діяльності. Марко Вовчок – автор російських перекладів творів П.-Ж. Сталю, А. Лео, В. Гюго, Ж. Верна (вона переклала п'ятнадцять його науково-фантастичних романів, зокрема «Діти капітана Гранта», «Вісімдесят тисяч льє під водою», «П'ятнадцятирічний капітан»), Еркмана-Шатріана, Дж. Грінвуда, А. Мег'ю, Г.-Х. Андерсена та інших авторів. Її переклади були популярними, вони друкувалися не тільки на сторінках журналів, але й виходили окремими виданнями. Зазначимо, що Марко Вовчок і як письменниця, і як перекладачка відчувала вимоги часу. Разом зі своєю подругою, Н.О. Білозерською, вона переклала російською мовою книгу англійського філософа і політеконома Джона Стюарта Мілля «Про підлеглисть жінки» (вийшла за редакцією Марка Вовчка в Санкт-Петербурзі двічі – у 1869 та 1870 рр.).

Про інтерес Марії Олександрівни до «жіночого питання» свідчить і її редакторська та громадська діяльність у справі організації жіночої праці. У 1871 році Марко Вовчок стала засновником і редактором ілюстрованого журналу «Переклади кращих іноземних письменників» (перший номер вийшов у січні 1871 року, останній – у травні 1872; усього побачило світ сімнадцять чисел). Видання сприяло ознайомленню російської публіки з художніми і публіцистичними творами зарубіжних авторів. Функціонування журналу «Переклади кращих іноземних письменників» забезпечувалося жіночою працею: з одного боку, це дисонувало політиці уряду, з іншого – розширювало можливості використання праці освічених жінок. Навколо редакції часопису об'єдналося чимало емансипованих інтелігенток, які перекладацькою працею заробляли собі й своїм близьким на життя. До Марка Вовчка зверталися жінки зі столиці і провінції. Вони шукали роботу.

Отже, Марко Вовчок – виняткова постать серед освічених жінок свого часу. Її громадська та літературно-критична діяльність мала виняткове значення в жіночому русі. Її життя – приклад активної життєвої позиції, приклад служіння своїй справі (вона реалізувала себе і як письменниця, і як критик, і як перекладачка, і як громадська діячка, і як ділова жінка – організатор і редактор журналу). Не тільки біографія, а й творчість Марка Вовчка свідчить про її зацікавленість проблемами фемінізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. Чоловічий псевдонім і жіноча незалежність. *Слово і час*. 2002. № 4. С. 27-33.
2. Крутікова Н.Є. Сторінки творчого життя. (Марко Вовчок в житті і праці). Київ : Дніпро, 1965. 390 с.
3. Павличко С. Марко Вовчок (1833-1907). *Павличко С. Фемінізм*. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 79-90.
4. Тараненко М.П. Марко Вовчок. Літературний портрет. Київ : Держлітвидав, 1958. 136 с.